

Plenum

Onsdag 4.9.2024 kl. 14.00—16.12

25. Underrättelsetillsynsombudsmannens berättelse för år 2023

Berättelse B 14/2024 rd

Remissdebatt

Förste vice talman Paula Risikko: Ärende 25 på dagordningen presenteras för remissdebatt. Talmanskonferensen föreslår att ärendet remitteras till underrättelsetillsynsutskottet.

För debatten reserveras i detta skede högst 45 minuter. Om vi inte inom denna tid hinner gå igenom talarlistan avbryts behandlingen av ärendet och fortsätter efter de övriga ärendena på dagordningen.

Debatt, och första talare är ledamot Kiuru, Pauli. Varsågod.

Debatt

14.58 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa rouva puhemies! Viides tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus on valmistunut, ja se lähetetään todellakin tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi.

Palaan hieman tiedustelulainsäädännön taustaan. Sotilas- ja siviilitiedustelussamme tehdyt parannukset olivat suuri loikka turvallisuusajattelussamme ja -toiminnassamme. Vuoden 2015 hallitusohjelmaan kirjattiin tavoite tiedustelulainsäädännöstä. Olimme aikaisemmin liiaksi muiden valtioiden antamien tiedustelutietojen varassa. Se ei ollut Suomen kannalta tai Suomen kansalaisten turvallisuuden kannalta ollenkaan toivottava tilanne.

Uusia lakeja valmisteltiin parlamentaarisessa hengessä. Tehtävä oli vaativa, ja myös perustuslakia piti päivittää, eli tarvittiin nopeaa päätöksentekoa ja viiden kuudesosan enemmistö. Se saatiin, ja lainsäädäntö tuli voimaan huolellisen valmistelun jälkeen 2019. Tämä oli osoitus demokraattisen päätöksentekomme toimivuudesta kansallista turvallisuutta koskevilla kysymyksissä.

Näin jälkeenpäin ajatellen lainsäädäntö tuli voimaan, voisi sanoa, viime tipassa ennen viime vuosien epävakautta. Nyt tuoreena Naton jäsenenä pääsemme entistä tiiviimpään yhteistyöhön liittokunnan ja sen jäsenmaiden tiedusteluviranomaisten kanssa. Eli siis ensin tulivat lait, ja sitten tuli vielä Nato-jäsenyys, ja ne yhdessä auttavat turvallisuustilannettamme. Meillä on hyvät valmiudet tarjota sellaista tietoa, joka kiinnostaa kumppanimaitamme, ja samoin vastaanottaa kumppaneilta tietoa.

Tiedustelutoiminnan hyväksyttävyyden ja toimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi on olennaisen tärkeää, että tiedusteluviranomaiset ja koko henkilöstö pitävät itse yllä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista juuri sillä tavalla kuin lainsäädännössä on kirjattu, erittäin tiukasti, ja nähdäkseni meille on muodostunut hyvä tiedustelukulttuuri. Tiedustelukulttuurilla tarkoitan tässä sitä, että lainsäädännön henkeä noudatetaan sanatakkasti.

Punkt i protokollet PR 79/2024 rd

Virheisiin tiedustelulainsäädännön noudattamisessa ei ole varaa. Meillä on aika hiljais- ta ollut tiedustelun osalta. Mitään ihmeellisempiä kriisejä tämän suhteen ei ole ollut, ja se on hyvä asia, koska se todistaa, että lainsäädäntö toimii ja viranomaiset toimivat niin kuin laissa on kirjoitettu.

Valvonnan on oltava tiukkaa ja monipuolista myös jatkossa, ja sitä valvontaa tekevät keskeisellä tavalla tiedusteluvalvontavaltuutettu ja täällä eduskunnassa parlamentaarisesti tiedusteluvalvontavaliokunta. Näiden lisäksi on tietysti myös oikeusasiamies, oikeuskans- leri, ministeriöiden sisäinen valvonta puolustusministeriössä ja sisäministeriössä. Näin ol- len moniportaisuus on turvattu.

Valiokunnalla ja tiedusteluvalvontavaltuutetulla, molemmilla, on laajat tiedonsaantioi- keudet sekä suojelupoliisin että sotilastiedustelun toimintaan.

Itse koen viisi vuotta valiokunnassa olleena, että tiedusteluvalvontavaltuutetun ja valio- kunnan yhteistyö on ollut hyvää, toimivaa, mutkatonta. Luottamus on syntynyt. Hallitus- ohjelmassa on hyviä kirjauksia lainsäädännön kehittämistä. Siellä on pientä viilaustar- vetta, ja siihen on myös tiedusteluvalvontavaltuutettu ottanut tässä kertomuksessaan kan- taa.

Valiokunnassa on jonkin verran tapahtunut muutoksia ymmärrettävistä syistä. Uutena puheenjohtajana aloittaa nyt heti syksyllä uusi puheenjohtaja Mats Löfström, jonka johdol- la sitten jatkamme työtä. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Sarkkinen.

15.04 Hanna Sarkkinen vas: Arvoisa puhemies! Tiedustelutoiminta on aina toimintaa, jota säänneltäessä tulee huolellisesti tasapainottaa turvallisuusintressit ja perus- ja ihmisoi- keudet. Jos turvallisuustarpeita ei riittävästi huomioida, voivat kansallinen turvallisuus ja kansalaisten turvallisuus vaarantua. Siviili- ja sotilastiedustelulla suojataan viime kädessä kansanvaltaista oikeusvaltiota ja sen perusoikeusjärjestelmää sekä valtion itsemääräämis- oikeutta. Kuitenkin, mikäli perus- ja ihmisoikeuksia ei riittävästi tiedustelutoiminnassa huomioida, voivat lopputuloksina olla mielivalta, valvontayhteiskunta ja ihmisten perusoi- keuksien loukkaukset. Näitä molempia puolia on siis arvioitava ja tasapainotettava, kun tiedusteluun liittyvää lainsäädäntöä ja sen soveltamista arvioidaan, ja tätä punnintaa edus- kunta pääsee harjoittamaan myös, kun tiedustelulainsäädännön muutoksia tuodaan edus- kuntaan. Vaikka tiedustelulainsäädäntö on yhä tuoretta, on joillekin muutoksille jo esitetty painetta. Lakien toimivuutta onkin seurattava. Tasapainoa perus- ja ihmisoikeuksien kans- sa ei saa kuitenkaan unohtaa toimivaltuuksia laajennettaessa.

Arvoisa puhemies! Historia eri puolilta maailmaa on osoittanut, kuinka tärkeää on, että tiedusteluorganisaatioissa vallitsee huolellinen ja asiallinen laillisuuskulttuuri. Historia on osoittanut, kuinka tiedustelukulttuuri voi myös lähteä vinoutumaan. Suomi ei ole miten- kään immuuni muualla nähtäville ilmiöille, joten valvontaa tarvitaan. Oikeusvaltiossa tar- koitus ei pyhitä keinoja. Tiedustelutoiminnan asiallisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden sekä laillisuuden ja perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen on oltava koko ajan tarkas- telun ja valvonnan kohteena. Kun kysymys on kansalaisten suuntaan näkymättömästä, sa- laisesta ja samalla hyvin perus- ja ihmisoikeusherkästä toiminnasta, korostuu valvojien toi- minnan merkitys oikeusvaltion ja laillisuuden turvaajana. Tiedusteluvalvontaelimet ja niin- den edellytykset tehdä työnsä ovat olennaisia laillisuuskulttuurin ylläpitämisessä. Suomes- sa valvontaa tekevät tiedusteluorganisaatioiden sisäiset valvontaelimet, tiedusteluvalvon-

Punkt i protokollet PR 79/2024 rd

tavaltuutettu ja Helsingin käräjäoikeus, eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta ja omalta osaltaan myös tietosuojavaltuutettu, oikeusasiamies ja oikeuskansleri. Lisäksi suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten hallinnollista ohjausta ja valvontaa harjoittavat sisä- ja puolustusministeriöt omilla hallinnonaloillaan.

Arvoisa puhemies! Nyt käsittelemme tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintakertomusta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittaman laillisuusvalvonnan kohteena ovat suojelupoliisi ja sotilastiedusteluviranomaiset. Tiedusteluvalvontavaltuutetun käyttämiä laillisuusvalvonnan muotoja ovat lainvastaisuuksia ennaltaehkäisevä ennakollinen valvonta, lainvastaisuuksia estävä reaaliaikainen valvonta ja lainvastaisuuksiin puuttuva jälkikäteen valvonta. Vahvojen toimivaltuuksiensa, riippumattomuutensa ja valvonnan reaaliaikaisuuden vuoksi valtuutettu on tiedustelun laillisuusvalvonnan keskeisin palanen. Tiedusteluvalvontavaltuutetun työ on erittäin tärkeää myös eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan toiminnan ja tiedonsaannin kannalta. Siksi onkin äärettömän tärkeää, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla on edellytykset, mukaan lukien riittävät resurssit, toteuttaa valvontatyönsä ja pääsy valvonnan kannalta olennaisille lähteille. Riittävän valvonnan kautta mahdolliset epäkohdat voivat tulla esille, ja toimivalla valvonnalla on myös ongelmia ennaltaehkäisevä vaikutus. Valvonnalla myös ylläpidetään tiedustelutoimintaa kohtaan tunnettua yleistä luottamusta, minkä merkitystä demokratiassa ei voi väheksyä. Myös eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan roolin keskiössä on nimensä mukaisesti toiminnan valvonta. Tämä parlamentaarinen rooli on tärkeää pitää kirkkaana mielessä. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Poutala.

15.08 Mika Poutala kd: Arvoisa puhemies! Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta saa erinomaisen kuvan siitä, miten monipuolista ja jopa intensiivistä työ on. Aktiivinen ote asiaan on luonnollisesti edellytys hyvälle valvonnalle. Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus on nyt viidettä kertaa eduskunnalla, ja tästä huomaa hyvin, miten työ on järjestäytynyt omaan uomaansa. Kertomuksesta saa myös hieman kuvaa siitä, miten laaja kenttä tiedustelu on, ja siitä, miten hyvin Suomessa otetaan huomioon oikeudelliset asiat.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu nostaa esille myös tulevia lainsäädäntöhankkeita, joita hallituksella on hallitusneuvottelujen pohjalta olemassa. Näillä pyritään luonnollisesti korjaamaan tiettyjä haasteita tiedustelun parantamiseksi ja onnistumisen varmistamiseksi.

Haluan näistä nostaa esille tiedustelutoimivaltuuksien laajentamista vakituiseen asumiinseen käytettävän tilaan. Asia on sensitiivinen ja arka, mutta ei voi myöskään olla niin, että rikolliset pystyvät käyttämään hyödykseen meidän lainsäädännössä olevia kohtia oman etunsa saavuttamiseen. Ammattirikolliset tuntevat hyvin Suomen lainsäädännön, ja tätä kohtaa on sen takia tarkasteltava uudelleen Suomen tiedustelun onnistumisen varmistamiseksi.

Kaiken kaikkiaan raportti on kattava ja seikkaperäinen ja informatiivinen. Kiitän omasta puolestani tiedusteluvalvontavaltuutettu Kimmo Hakosta hyvästä työstä.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Hoskonen.

15.10 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämä tiedusteluvalvontalaki, joka reilu viisi vuotta sitten säädettiin, on varmasti yksi tärkeimpiä lakeja, mitä nykyaikana itsenäinen valtio tarvitsee, nimittäin kaikki tämän päivän tiedusteluhan aika pitkälti ta-

Punkt i protokollet PR 79/2024 rd

pahtuu tietoverkoissa. Totta kai perinteisestikin menetelmät ovat käytössä, mutta ennen tiedustelulain säätämistä meillä oli tilanne, jossa omat suomalaiset viranomaiset eivät voineet tietoverkoissa operoida. Siellä voivat operoida vain niiden valtioiden edustajat, jotka halusivat Suomesta tietoa ja tietoverkkojen kautta, ja kaikki ne keinot, mitä siellä on käytetty, eivät varmasti kestä päivänvaloa.

Mutta nyt kun tiedustelulaki tehtiin, viranomaiset saavat täyden valtuuden lakia noudattaen suojella suomalaisten etujen ja varjella, ottaa sieltä tietoa siitä, onko Suomella mitään uhkatekijöitä näköpiirissä. Ja viranomaisethan eivät tunnetusti saa toimia minkään muun kuin lain antaman valtuuden nojalla. Mitään muuta keinoa ei ole. Tämä tarkoittaa tässä tapauksessa tietenkin kaikkia viranomaisia, olkoon sitten kyseessä vaikka Puolustusvoimien viranomainen, Rajavartiolaitoksen, Tullin taikka sitten muutoin valtion tehtävissä oleva henkilö — valtuutus tulee aina lakien kautta.

Tämän takia tiedusteluvalvontalaki on äärimmäisen tärkeä. Ja se tarkoittaa tietenkin sitä, että kun laki on voimassa, me tarvitsemme myös sille valvonnan. Se on järjestetty tiedusteluvaltuutetun ja eduskunnan valitseman valiokunnan kautta, joka valvoo näitä toimia ja sitten aina saa asianmukaiset raportit tietoonsa ja sitä kautta seuraa tilannetta, että lakia noudatetaan. Aikanaan tästä käytiin kovaa keskustelua — muistan, kun olin perustuslakivaliokunnassa silloinkin — missä se raja menee. On hyvä, että perustuslakivaliokunnan lausunto ja laki ovat hyviä, ne ovat toimivia ja ovat osoittautuneet kultaakin kalliimmiksi tällaisena aikana, mitä juuri tänä päivänä elämme, kun keinot paranevat koko ajan.

Otan esimerkiksi vaikka tämän nyt käyttöön tulleen tekoälyn, joka on aivan valtavan kasvava mahdollisuus niille, jotka haluavat tehdä tiedustelua oman valtionsa hyväksi tai minkä tahansa muun hyväksi, vaikka teollisuusvakoilua harjoittaakseen. Se tarkoittaa sitä, että meidän pitää visusti pitää huoli tässä talossa, että tiedustelulaitkin ovat ajan tasalla. Me emme voi jättää tätä asiaa leijumaan ilmaan, vaan on oltava tarkkana seuraamassa tilannetta, ja jos tilanne sitä vaatii, niin esimerkiksi tiedustelulakia meidän on pakko silloin tarkentaa.

Mutta sitä vartenhan me täällä olemme, ja toivottavasti silloinkin tätä samaa hyvää yhteistyön tahtoa löytyy kuin välineellistetyin maahantulon estämistä koskevassa laissa oli, että laki saatiin voimaan. Sitten kun tätä tiedustelulakia seuraavan kerran taas muutetaan, niin toivon, että sama yhteistyön henki säilyy.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Edustaja Malm.

15.13 Niina Malm sd: Arvoisa rouva puhemies! Tässä on käyty hyvää keskustelua aiheesta. Kyllähän se niin on, että yhteiskunnan on kyettävä torjumaan uhat kaikissa oloissa ja kansallisesta turvallisuudesta on pidettävä huolta, ja tässä tehtävässä onnistuakseen viranomaisille on ollut tarpeen antaa riittävät tiedusteluvaltuudet. On oikein, että keskustellaan siitä, kuinka valvonta toimii, kuinka se on järjestetty ja niin, että myös kaikki oikeudelliset turvat on hoidettu kunnolla. Koska tiedustelulainsäädännöllä parannetaan suomalaisen yhteiskunnan mahdollisuuksia suojautua kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvalta vakavalta uhalta, ei tämäkään kysymys ole mikään pieni asia.

Tässä on ansiokkaasti muun muassa edustaja Kiuru käynyt läpi tätä historiaa ja sitä, kuinka lainsäädäntö on aikanaan syntynyt. Ja silloin, kun tätäkin lainsäädäntöä on tehty, niin kuin nyttenkin, SDP haluaa jatkossakin pitää huolta siitä, että valvonta ja parlamentaarinen yhteistyö on tulevaisuudessakin mahdollista.

Punkt i protokollet PR 79/2024 rd

Tämä lainsäädäntö on osoittautunut pääsääntöisesti toimivaksi. Tiedustelulainsäädännön ajantasaisuudesta on kuitenkin jatkuvasti huolehdittava. Maailma muuttuu kovalla vauhdilla, kuten täällä on todettu, ja turvallisuusympäristön muuttuessa on meidänkin kyettävä vastaamaan myös uudenlaisiin kansallista turvallisuutta vaarantaviin uhkiin. Tässä vallitsevassa turvallisuusympäristössä on elintärkeää, että siviili- ja sotilastiedustelulainsäädäntö on toimivaa, ja siksi on erityisen tärkeää varmistaa, että valvonnan resurssit ovat riittävät. Viranomaisten suorituskyvyn tulee kaikilta osin olla toimintaympäristön vaatimalla tasolla.

Ehkä vielä viimeisenä havaintona se, että nyt kun me olemme Naton täysjäseniä, niin myöskin meidän tiedustelutoiminnan kenttä on laajentunut voimakkaasti, ja varmasti tätäkin keskusteluissa sivutaan.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen remitterade ärendet till underrättelsetillsynskottet.